

Montaaž Julia Taro

Setustki võib saada indiaanlane

See suvi Kuningriiki ei jõudnudki. Milleks oli sada head ja tõsis põhjust ning üks, alles hiljem üles kerkinud kehv põhjus: Mida setul seal enam ikka käia?

Kõik on ära nähtud. Kõik on pähe kulunud, pole tarvis kava vaadatagi. Millal mingi võistlus, kus keegi mida müüb. Kus on heinast kübarad, kus puust vidinad. Kuni selleni välja, et kes saab rammumeheks, kes võidab kasatski karguse.

Olgu peale, see ei ole päris nii, aga tunne on selline. Tagantjärele, enese vabanduseks, õigustuseks. Kes ennast vabandab, teadupärast süüdistab ennast.

Aga selles häda ongi, et ei tunne ennast milleski süüdi olevat ja just sellel kõik-on-nähtud põhjusel. Veel kevadel, kui Jüripäevale ei jõudnud, oli piinlik küll, aga Kuningriigil mitteolemise pärast ei ole.

Sest eksponaadi tunne hakkab peale tulema. Kunagi oli maru uhke — panid aga hame selga (tikandid 100 aastat), keerasid vüü päälle (70 aastat), panid väidse (GAZ-53 vedrust tehtud, 22 aastat) saapasäärde ja muudkui patseerisid. Jõid õlut, ostsid kola, kuulasid-vaatasid asja.

Asi on millessegi kinni jäänud. Nii kinni, et enam ei viitsi olla see eksponaat, keda turistikud pildistavad ja kelle üle koaletormanud tuttavad-sõbrad imestavad: oi, otsid juuri! Oi, ei praaligi niisama! Oi, oledki setu!

Oi, olen jah. Mispärast siin noka lahti teengi sellest, kuidas Kuningriiki juba mitmendat aastat lihtviisiliselt laata

PINO JÜRI

päälinnaseto

Kolumnist Jüri Pino põhjendab, miks ta ei soovi olla setona muuseumieksponaat ning tõestab ära, miks peaks olema setode prioriteediks põlise handsaajamise õiguse väljavõitlemine

meenutab. Turismiatraktsiooni. Rahamasinat. Mikitamäel küsiti juba parkimistasu, õkva kui liinah. No tere, sügis, pisut liiga avalik rahapumpamine. Kultuuriedenduse sildi all. Juurte otsimise. Mistahes.

Ühelegi setule ma pole seda veel rääkinud, küll aga patrasin ühele täistallinlasest sõbrale.

Kus kodanik läks põlema. Setumaa on nii vahva! Sellest tuleb rohkem rääkida! Tutvustada! Selgitada! Sest see on nii põnev! Et kõik teaksid! Et kõik käiksid! Areng! Turism! Eurotoetused hääbuvatele kultuuridele!

Ai, jah. Mul on tükk aega tunne, et kogu setu värk on nii ära tutvustatud, et juba kõle hakkab. Mitu suve järjest on juhtunud, et teed raadio lahti jija-rass: tsõõr-tsõõr! Telekast rääkimata. Lehtedest rääkimata. Kõik on meid endale avastanud ja igaüks on esmaavastaja.

Jah, muidugi, ma ise olen samasse lõkkesse küllaga õli ja handsat valanud. Praalinud, kuidas jaksan, et setu olen. Setu keeli kirjutanud kah — ja pärast ema käest pähe saanud: mõistai sa', poiskõnõ...

Ja usun siiaamaani, et mingi aja oli kõik see «setupropaganda» õige ja vajalik. Puhtalt selleks, et setud niiõelda kapist välja tuleksid, juurikat ei häbeneks, kaema jälle tuleks, kiile meelde tuletaks. Et me oleksime olemas elusast peast, mitte ainult etnograafilise kurioosumina, keda lindistada, pildistada, uurida.

Aga nüüdseks tundub, et me oleme jälle lihtsalt kurioosum, ainult meid, kes me ennast setuks tunnistame, on tiba roh-

kem. Ja Kuningriigil käib rohkem inimesi, kes ostavad sealt rohkem asju. Terve augusti kuuleb linnades: Kuningriigil käisid? Laulud aga korduvad. Värsti on viimane üles kirjutatud. Kuningriiki on kord aastat. Aastas on 365 päeva. Mis on muidu Setumaal? Sanatoorium, tsäimaja, tsässonad, kerk, surnuaid... Ja tühjenevad külad. Nagu ütles minu hea tark täditütar: suvel olete te kõik siin, aga novembris... Tal on pagana õigus, kahjuks. Suvel on väga tore setutada...

Kui kauaks neid suvesidki jätkub? No tehakse haldusreform, liidetakse vallad üheks Setumaaks, mis võibolla saab maakonnaks ja jaguneb siis kindla peale uuesti valdadeks, et ikka töökohti tekiks. Väga vana nali ütleb, et üks Eesti sotsiaalpoliitika põhitegevusi ongi tööpuuduse likvideerimine sotsiaaltöötajate töökohtade tekitamise kaudu. No tehakse veel Kuningriiki. No saadakse mingid kultuurialased eurorahad peale. No mingid toetused veel. Ja — mis sest setudele ning ülepea Setumaale kasu on? Neile, kes projekte kirjutavad, muidugi on... mitutki kodanikku võib arvata selleks «kapist välja» tulnud, et pumba manu saada.

Ühel hetkel tüütab see kõik ära, olla kurioosum. Kõigil on olemas rahvariided ja meie omad pole tegelikult veidramad kui muil. Kõigil on olemas laulud ja sama lugu sellega. Tüütab ära ka mõtsikud, ka neile jõuab kohale, et laulud on samad ning kõik ette ennustata. Nemadki ei tule enam kaema. Sinna see turism jääbki. Kui viimane mammi mullas, ei tule ka folk-

loristid. Maa on tühi. Sinna läheb aega, mõistagi. Aga nii võib minna. Ja kus ning kellega siis kiilt harotamas käia? Euroõmarlual või?

Sama laul, mis igal pool: noored lahkuvad ega tule enam tagasi. Muidugi. Miks peaks? Mida on Setumaal teha? Kui sa pole ametnik või europrojekti- de kirjutaja või, olgu, sanatooriumis tööl või, olgu, turismitalunik. Aga mis sel viimaselgi teha on, kui pole neid turiste, kes tahaksid tulla lagunevaid külasid kaema. Pealegi on pea iga talu Eestimaal juba turismitalu, terve sitase Euroopa võiks ära majutada.

✕✕✕ **Sama laul, mis igal pool: noored lahkuvad ega tule enam tagasi. Muidugi. Miks peaks? Mida on Setumaal teha?**

Võib ju natuke põldu pida — dotatsioonidega arvestades. Ah, igas Setumaaga seotud plaanis tuleb ette Euroopa ja riigi toetus ja dotatsioonid. Sihuke Ull-Ivvani mõtlemine, et lesiks aga ahju pääl ja käsutaks haugi. Kunagi ju olid setud ennast täis ja püüdsid ise hakkama saada. Kunagi meid ju küünilise nutikuse pärast vihatigi — talvel volida potte, kevadel vilets hobune mõtsikult odavalt, potid kaltsu vastu, kalts paberivabrikus rahaks, hobune kõrval liimivabrikus rahaks. Kas meie nutikus ulatub nüüd vaid manguiseni, kust aga antakse? Toetusteraha eest mõtsikutele tola tegemiseni?

Noh, miks ka mitte. Aga kui juba, siis juba ja natuke kaugema eesmärgiga. Tolategemise varjus saab päris hästi ka asju ajada. Nagu indiaanlased on julmalt ära kasutanud oma reservaate: peavad maksuvabu kasiinosid, müüvad maksuvabu sigarette.

Miks ei võiks me noridagi välja Setumaa kuulutamist rahvusparigiks hulga privileegidega, mille hulka võiks kindlasti kuuluda traditsiooniline handsaajamisõigus (ainult setudele!). Naabrid jooivad nagu loomad ning Setumaale minnes muud ei kuule kui: too handsat!

Hei, meilt tellitaks jook aastateks ette ära ja makstaks ette, kui me vaid sellega hakkama saaksime. Niiõelda kapitali esialgne akumuleerimine oleks kohe valmis. Ja küllap tuleks siis

kellelegi ehk meelde, kuidas kunagi lina kasvatati ja kanepit, millest väidetavasti saavat teha peaaegu kõike, rõivast paberini. Ja niimoodi edasi. Tasapisi ehk tuleks niimoodi elujõulised inimesed ja elu tagasi. Ning tehtaks uusi laule ja uusi võid. Aga endale, omaks tarbeks, mitte haltuura korras müügiks. Oleks ju tore.

Ja turiste poleks tarviski. Kes neid ikka sallib. Ning olla setu oleks vaikne uhkus, mitte varstine: ah, sina oled kah üks neist veidratest kisakõrdest. ■

Kommentaare internetist:

<http://ajaleht.setomaa.ee>

Loe ja kommenteeri!